

Валерій СОКУРЕНКО
доктор юридичних наук,
доцент,
ректор Харківського національного
університету внутрішніх справ,
м. Харків, Україна

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ У ПРИЧОРНОМОРЬСЬКОМУ РЕГІОНІ: ЧИННИКИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ

У сучасній правовій державі проблема боротьби зі злочинністю, захисту прав і законних інтересів громадян від злочинних посягань є актуальною завжди. Людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, на сторожі якої повинна стояти держава, її правоохоронні органи. Тому забезпечення внутрішньої стабільності суспільних відносин, правопорядку й законності в них набуває доленосного значення, оскільки на цьому ґрунтується національна безпека. Важливим її складовим елементом є система протидії злочинності.

Наступальний характер протидії злочинності забезпечується, головним чином, діяльністю правоохоронних органів, які історично відіграють провідну роль у втриманні рівня злочинності у певних стабільних (допустимих) межах. Цим обумовлюється небувала актуальність завдання пошуку та використання резервів нарощування ефективності діяльності правоохоронних систем щодо протидії злочинності в умовах певного регіону (зокрема Причорноморського).

З урахуванням обмеженості ресурсів особливої гостроти набуває проблема зваженого використання механізмів кримінальної юстиції, розширення сфер застосування превентивних процедур та оптимально організованої протидії злочинності засобами правоохоронної діяльності. Оптимізація правоохоронної діяльності із забезпечення різних видів безпеки також сприяє зростанню довіри населення до названих органів, рівень якої все частіше розглядається як критерій ефективності діяльності правоохоронних систем, що повною мірою стоїть й названого регіону.

Вважаємо, що пошук резервів нарощування ефективності боротьби зі злочинністю багато в чому залежить від диференціації та конкретизації системи заходів боротьби з нею з урахуванням соціальної і кримінологічної обстановки, в тому числі щодо особливостей стану й тенденцій окремих видів злочинів, їх детермінант у певних регіонах.

Проведені останнім часом дослідження виявили недооцінку регіонального рівня організації та здійснення боротьби зі злочинністю, а також неврахування специфіки конкретної території, що є типовими недоліками теорії та практи-

ки боротьби зі злочинністю. Крім того, існує надзвичайно гостра потреба у дослідженні специфіки кримінологічної обстановки Причорноморського регіону України, визначенні шляхів локалізації негативних її тенденцій, перекриття каналів, джерел, можливостей їх продукування.

Розгляд та аналіз безпеки у Причорноморському регіоні вимагає вивчення комплексу факторів, що впливають на її стан, адже останній визначається соціально-економічними, політичними, демографічними, військовими та іншими чинниками. Водночас не слід забувати, що Причорноморський регіон є лише різновидом регіону взагалі, тому проблеми протидії злочинності в ньому мають і повинні розглядатися через призму загальнонаціональних тенденцій та їх чинників.

Фактори, що впливають на стан безпеки у Причорноморському регіоні, мають різне значення для організації та функціонування відповідної системи протидії злочинності. Тож розглянемо ті з них, які справляють значний вплив на діяльність щодо протидії злочинності й тим визначають особливості її стратегії та тактики.

1. Причорноморський регіон має досить сприятливі географічні умови. Територіальне положення характеризується високим ступенем освоєння, розвинутою інфраструктурою, м'яким кліматом, близьким до субтропічного, величезним рекреаційним потенціалом. Для переважної більшості територій названого регіону географічне положення характеризується сприятливим поєднанням кліматичних, бальнеологічних та ландшафтних умов, що створюють унікальні можливості для життєдіяльності людей.

2. Причорноморському регіону притаманний однобічний економічний розвиток. Це виявляється в обмеженості матеріально-технічної бази, робота якої, головним чином, пов'язана з переробною промисловістю та обслуговуванням населення, що своєю чергою обумовлює нерівний розподіл трудових ресурсів за галузями народного господарства: у сфері обслуговування задіяно приблизно 60–70% працездатного населення регіону. Порівняно з іншими регіонами тут набагато більше розвинутий торговельний бізнес, причому в курортний сезон у зв'язку з появою та відкриттям нових торговельних місць простежується чітка тенденція до нестачі місцевих трудових ресурсів. Специфічною для Причорноморського регіону є сезонність безробіття в результаті консервації в зимовий період у деяких містах переважної більшості об'єктів рекреації.

3. Однобічний економічний розвиток Причорноморського регіону зумовлює особливості демографічної структури місцевого населення. Тут більш висока питома вага осіб пенсійного віку – на 7%, жінок – на 4%, порівняно нижча питома вага громадян до 16-ти річного віку – на 6%. Це так само відбивається на структурі контингенту осіб, які вчинили злочини (більша кількість осіб старшого і пенсійного віку, жінок порівняно з іншими регіонами).

4. Сприятливі природнокліматичні умови в Причорноморському регіоні притягують сюди на відпочинок та лікування багато людей, кількість яких у

курортний сезон значно перевищує кількість місцевого населення. У цілому по регіону щільність населення в курортний сезон зростає приблизно у три рази й досягає максимуму в серпні. Усе це призводить до того, що крива злочинів та правопорушень у грудні, січні та лютому знаходиться у найнижчих точках, потім протягом березня і квітня повільно зростає, у травні, червні та липні зростає відчутно, протягом серпня і вересня знаходиться на найвищому рівні, у жовтні та листопаді помітно спадає. До того ж якщо, наприклад, у лютому злочини, що скоюються у громадських місцях, становлять приблизно чверть від зареєстрованих за місяць, то в серпні–вересні – приблизно дві третини. Наявність чітко простежуваної сезонної міграції населення у Причорноморському регіоні породжує ряд специфічних проблем в організації діяльності правоохоронних органів: потребу в підвищенні кількості особового складу в курортний сезон, вирішення питання про зайнятість особового складу в міжсезоння, визначення пріоритетних напрямів боротьби зі злочинністю та охорони публічного порядку протягом курортного сезону і після його закінчення, вдосконалення структурної побудови низових підрозділів відповідно до вимог курортного сезону.

Характерною рисою Причорноморського регіону є короткочасність і швидка змінюваність відпочиваючих, їх концентрація в місцях загального користування (зонах відпочинку, парках, пляжах, розважальних закладах тощо). Висока динамічність соціальних процесів породжує особливу психологічну атмосферу, яка відчутно впливає на стан оперативної обстановки. Зазвичай відпочиваючі виявляють доброзичливість, безпечність, зайву довірливість, що виникає на тлі тимчасового припинення стійких соціальних зв'язків та соціального контролю; іноді простежується й аморальна поведінка окремих груп відпочиваючих.

З іншого боку, більш широкі можливості порівняно з іншими містами й регіонами для реалізації злочинних намірів притягують сюди і злочинний елемент: злочинців – гастролерів, шахраїв усіх спеціалізацій і кваліфікацій, сутенерів і проституток, наркоділків тощо не лише вітчизняних, але й із різних куточків колишнього СРСР. Усе це потребує встановлення більш тісних взаємозв'язків із правоохоронними органами інших регіонів, а також вимагає реанімації налагоджених раніше та втрачених останнім часом ділових контактів із правоохоронними структурами інших країн, що виступають своєрідними «постачальниками» злочинного елементу.

Стосовно іноземних громадян також існують проблеми. Поряд із необхідністю іноді в декілька разів підвищити оперативність життя необхідних заходів для розкриття злочину, збору необхідної оперативної та отримання процесуальної інформації, встановлення та затримання підозрюваних, документації їх протиправних дій тощо, що продиктовано короткочасністю їх перебування і в Причорноморському регіоні, і в межах України, потребують уваги й такі аспекти цієї проблеми, як політичний та створення позитивного іміджу країни. Ці обставини посідають одне з провідних місць серед об'єктивних чинників, що впливають на особливості організації функціонування системи протидії зло-

чинності в регіоні, коли традиційні й перевірені часом форми співпраці правоохоронних органів та населення виявляються малоефективними й потребують іншого підходу або творчого застосування.

У зв'язку з тим слід мати на увазі й те, що в регіоні відпочивають і проходять лікування вищі посадовці як нашої держави, так і запрошені поважні гості. Це висуває додаткові вимоги, пов'язані з гарантуванням безпеки їх пересування, охороною життя і здоров'я, що потребує спеціального підбору, підготовки й розстановки кадрів для виконання цих функцій, певної спеціалізації у співробітників правоохоронних органів, плідної співпраці між спеціальними підрозділами та охоронними структурами.

5. Ще одним фактором, який відчутно впливає на протидію злочинності в Причорноморському регіоні, є його розташування поруч із зоною проведення АТО, державним кордоном України та зонами виникнення локальних конфліктів на території сусідніх країн (Північного Кавказу, Грузії). Це, безперечно, ускладнює оперативну обстановку з позицій необхідності організації роботи щодо попередження та припинення актів зовнішньої агресії, терористичних проявів, порушень державного кордону України, використання її території для налагодження транзитних каналів постачання зброї, наркотичної сировини, а останнім часом і «живого» товару, агітації та вербування нових членів до складу незаконних воєнізованих бандитських або терористичних формувань тощо.

Такими є основні фактори, що впливають на стан безпеки у Причорноморському регіоні. Звичайно, це далеко не повний перелік чинників, які, комбінуючись у вільному порядку, формують певні тенденції криміногенної обстановки. Негативні вади останньої мають визначати пріоритети в діяльності правоохоронних органів регіону, стратегію і тактику, методи й основні системні параметри протидії злочинності в регіоні. Тому врахування стану безпеки в регіоні є для цих органів обов'язковою передумовою ефективного впливу на злочинність і запорукою оптимізації управління правоохоронною діяльністю.